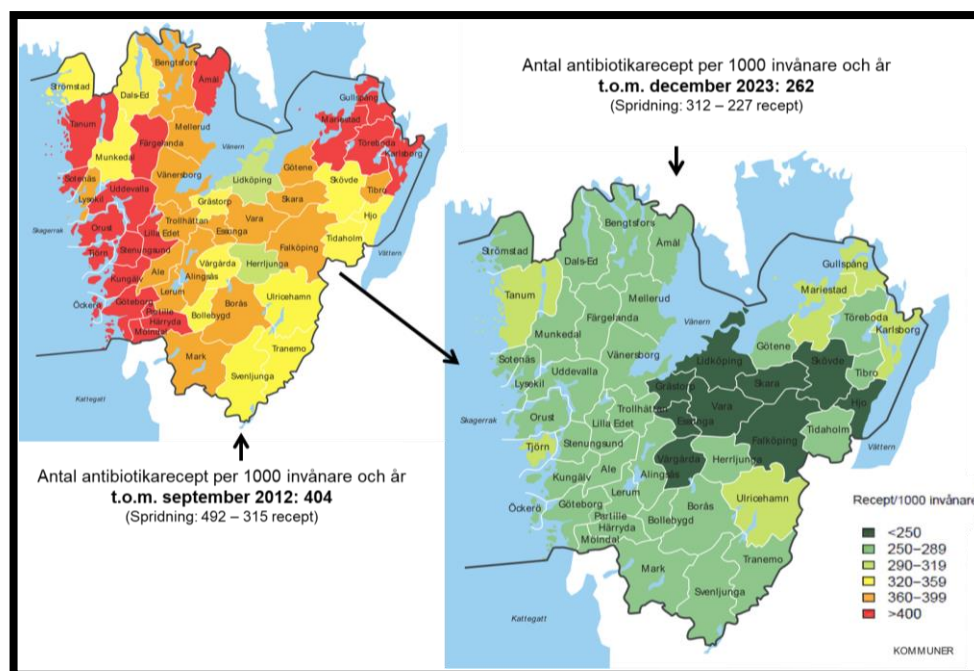


Stramainsatser inom primärvården 2023

Rapport över hur Västra Götaland har uppfyllt målet om en rationell antibiotikaanvändning i primärvården



Göteborg 2024-03-04

Strama Västra Götaland
Avdelning patientsäkerhet och medicinsk krisberedskap
Koncernstab uppdrag och produktion av hälso- och sjukvård
Koncernkontoret
Västra Götalandsregionen

www.vgregion.se/strama
strama.vgr@vgregion.se

Sammanfattning

I Västra Götaland har förskrivningen av antibiotika på recept minskat påtagligt sedan 2012 och nådde en historiskt låg nivå under pandemin som en följd av de åtgärder som vidtogs för att minska smittspridning av covid-19 och därmed även andra luftvägsinfektioner. Med minskande restriktioner och ökat antal luftvägsinfektioner har förskrivningen åter ökat (7,6% under året), framför allt förskrivningen av antibiotika mot luftvägsinfektioner. Den har ökat för alla patientgrupper och särskilt till små barn. Den nuvarande nivån, 262 recept/1000 invånare och år, överskrider det nationella målet (250 recept/1000 invånare och år) men är fortfarande lägre än före pandemin och under riksgenomsnittet. Primärvårdens förskrivning har ökat med 11%. Vårdcentraler och jourcentraler står för störst andel (56%) av receptförskrivningen i regionen, vilket är rimligt, men de står samtidigt för den klart största minskningen över tid.

Jämfört med andra regioner är förskrivning av antibiotika som vanligtvis används vid luftvägsinfektioner relativt hög i Västra Götaland. Spridningen i förskrivna recept är fortfarande stor mellan olika kommuner respektive olika vårdcentraler i regionen. Inte sällan är det vårdcentraler med jämförelsevis låg förskrivning som lyckats minska sin förskrivning, medan det omvända råder för de med hög förskrivning. Sammantaget visar detta på behovet av fortsatta Stramainsatser.

Efterfrågan på utbildningsaktiviteter är stor, varför Strama VG genomfört en rad utbildningar under året, inklusive digitala utbildningar samt korta lunch-webbinarier ihop med en specialist i ett ämne. Därtill bedriver Stramas allmänläkare uppsökande verksamhet på de vårdcentraler med störst behov. Jämförande lättolkad förskrivarstatistik distribueras varje kvartal, inklusive data från Primärvårdskvalitet två gånger/år.

Under 2023 inkom 80% (167/209) av primärvårdens vårdcentraler med en självdeklaration över sitt lokala Strama-arbete. Andelen får fortsatt ses som relativt hög även om den är betydligt lägre än tidigare år, särskilt för Närhälsan, vilket är en oroande trend. Totalt har 1100 läkare diskuterat sin följsamhet till behandlingsriktlinjer för infektioner ihop med kollegorna vid minst ett reflekterande möte utifrån de moment som ingår i självdeklarationsarbetet. Utgående från resultaten av Stramas quiz och jämförande förskrivarstatistik har man fokuserat på en diagnosgrupp där man identifierat behov av förbättringsåtgärder på den aktuella vårdcentralen. Beskrivningen av åtgärder för att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna överensstämmer i mångt och mycket med de från tidigare år. De mest framträdande reflektionerna i självdeklarationerna är punktade nedan.

Framträdande slutsatser vid analys av självdeklarationerna

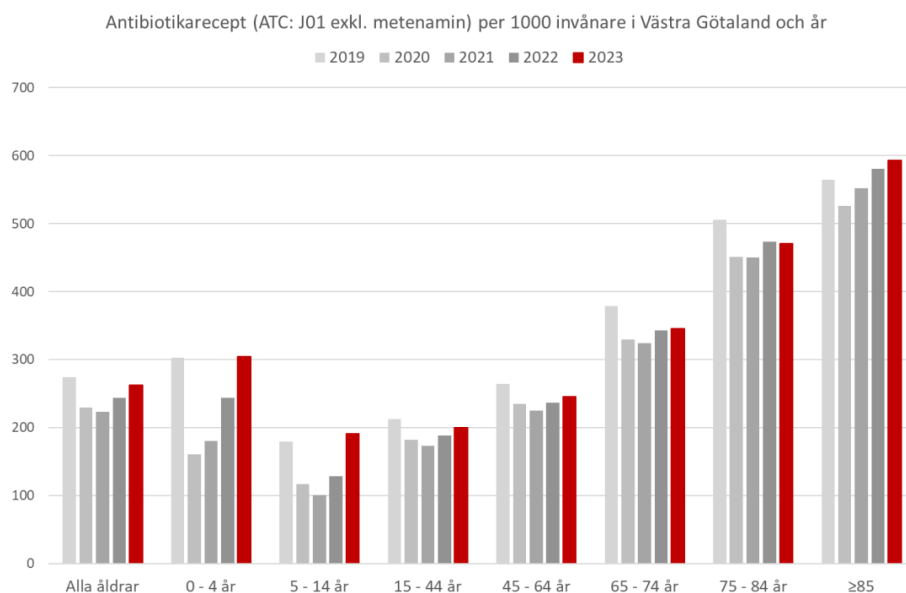
- Vikten av samsyn på enheten och ett samstämmigt budskap till patienterna från alla personalkategorier betonas. All personal måste vidareutbildas och inkluderas i Strama-arbetet.
- Struktur och logistik på vårdcentralen påverkar förskrivningen i stor utsträckning. Vikten av gemensamma riktlinjer samt tydlig dialog mellan olika personalkategorier betonas, inte minst för vårdcentraler med dålig kontinuitet i bemanningen.
- Reflekterande möten på arbetsplatsen med kollegial diskussion om följsamhet till behandlingsriktlinjerna och uppdatering av kunskap genom patientfall och andra interna undervisningsmoment, tillhandahållna av Strama VG, ses fortsatt som ett uppskattat arbetssätt.
- Inledande analys av förskrivardata följt av ett fallbaserat quiz från Strama VG som ett diagnostiskt test med efterföljande fokus på en diagnosgrupp där behov av förbättring föreligger, uppfattas som en bra arbetsmodell.
- Återkoppling av den individuella och hela den egna enhetens förskrivning i jämförelse med andras är viktig.
- Stringens i diagnossättning och dokumentation i journalen medför ökad kvalitet i statistik och uppföljning vilket ger värdefull feedback.
- Det finns en stor efterfrågan på återkommande utbildning i grundläggande handläggning av infektioner och aktuella behandlingsrekommendationer hos personal på vårdcentralerna i Västra Götaland.
- Behovet av att utbilda även sjuksköterskor i aktuella behandlingsriktlinjer betonas. Kunskap skapar ökad trygghet och effektivitet vid telefonrådgivning och triagering och förbättrad samverkan med behandlande läkare. Arbete i team framhålls ofta som en framgångsfaktor.
- Så kallade "stafettläkares" bristande följsamhet till behandlingsriktlinjerna lyfts ständigt. Särskilda insatser behöver vidtas för att öka följsamheten till riktlinjerna för de vårdcentraler som frekvent bemannas med tillfälliga vikarier, med tid avsatt för introduktion. Centraliserad, gärna obligatorisk, utbildning efterfrågas.
- Kontaktläkarna har generellt lite tid avsatt för sitt uppdrag vilket begränsar möjligheten att bedriva ett mer omfattande förbättringsarbete.

Bakgrund

Inom ramen för de åtaganden som beskrivs i Krav och kvalitetsboken för vårdcentraler inom Västra Götalands Primärvård samt i Västra Götalandsregionens patientsäkerhetsplan är målet att förskrivningen av antibiotika på recept långsiktigt ska bibehållas under det nationella målet om 250 recept/1000 invånare och år för regionen som helhet. Läkare verksamma inom primärvården ska minst årligen reflektera över sin individuella och den samlade antibiotikaförskrivningen inom enheten. Varje vårdcentral ska ha en kontaktläkare till Strama som regelbundet arbetar på enheten. De vårdcentraler som under 2023 har genomfört och rapporterat samtliga åtaganden till Strama via en självdeklaration erhöll ersättning (12 000 kronor samt 3 kronor/listningspoäng).

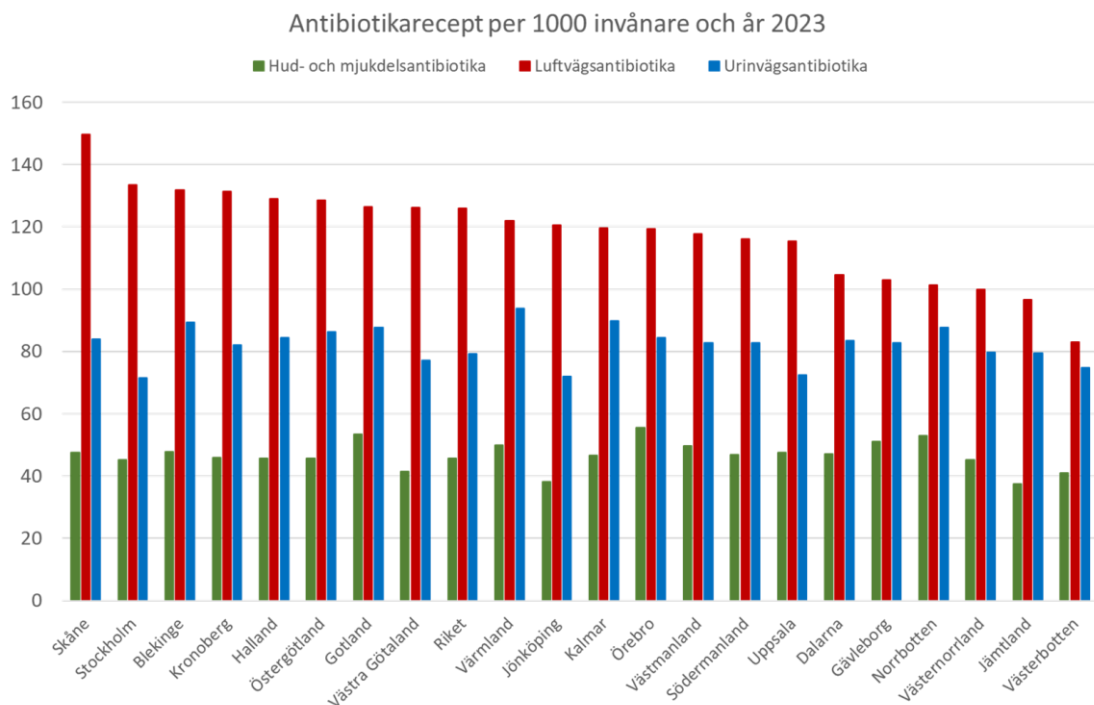
Förskrivning av antibiotika på recept

Under pandemin förelåg en historiskt låg förskrivning av antibiotika på recept som en följd av de åtgärder som vidtogs för att minska smittspridningen av covid-19 och därmed även andra luftvägsinfektioner. Med minskande restriktioner och ett ökat antal luftvägsinfektioner har förskrivningen åter ökat från 244 till 262 recept/1000 invånare och år. Förskrivningen överskrider det nationella målet (250 recept/1000 invånare och år) men är fortfarande lägre än före pandemin och under riksgenomsnittet. Förskrivningen har ökat i alla åldersgrupper och mest för barn i åldern 1–4 år (se bild nedan). Det är främst antibiotika mot luftvägsinfektioner som ökat. Samma trend ses i hela landet.



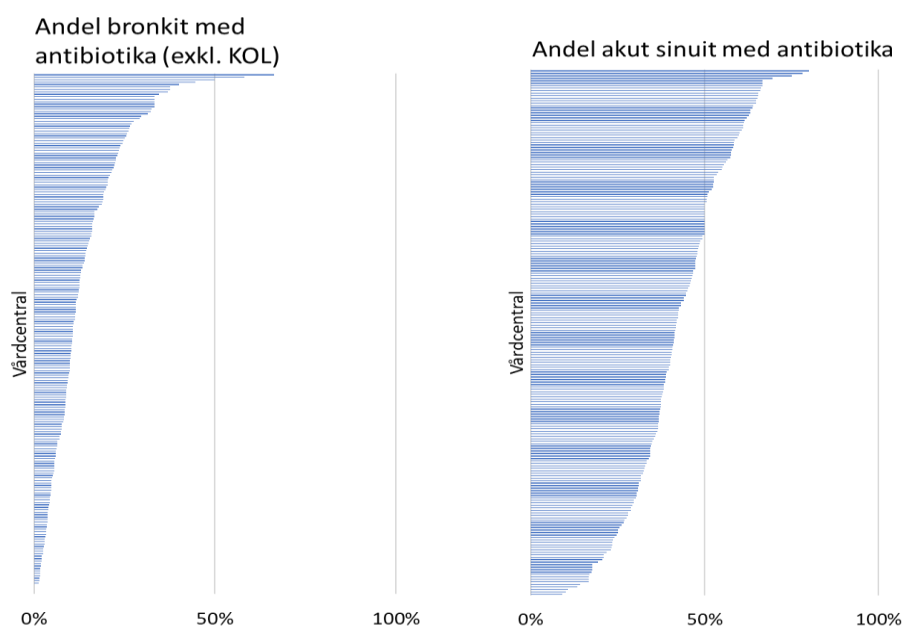
Antal antibiotikarecept per 1000 invånare och år, för 2019–2023 förskrivet till olika åldersgrupper av patienter i Västra Götaland

Primärvårdens förskrivning har ökat med 11% (från 133 till 147 recept) under 2023. Jourcentraler och vårdcentraler står för störst andel (56%) av receptförskrivningen i regionen, vilket är rimligt, samtidigt har primärvården ansvarat för den klart största minskningen över tid. Den högsta förskrivningen 2023 sågs till invånarna i Tanums respektive Gullspångs kommuner (se bild på första sidan). Spridningen (227–312 recept) i regionen är fortfarande påtagligt stor och Västra Götalands förskrivning av luftvägsantibiotika ligger fortsatt över riksgenomsnittet (se bild nedan).

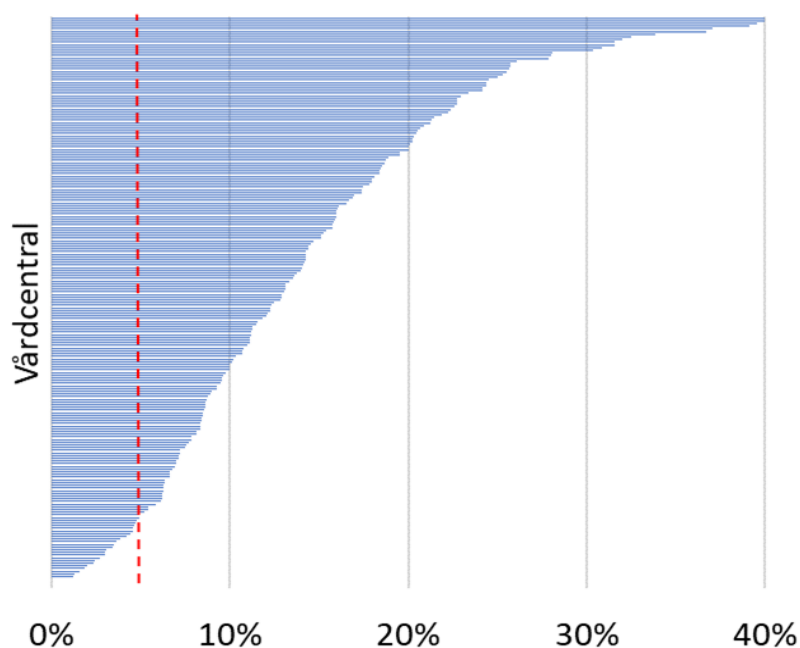


Antal antibiotikarecept per 1000 invånare och år, i respektive region i Sverige under 2023 fördelat på antibiotika som vanligtvis används vid infektioner i hud- och mjukdelar (grön stapel), luftvägar (röd stapel) samt urinvägar (blå stapel).

Hur man exempelvis behandlar patienter med akut luftrörskatarr (akut bronkit) respektive akut bihåleinfektion (akut sinusit) med antibiotika varierar påtagligt mellan vårdcentralerna. Från ett fåtal till flertalet patienter får antibiotika trots att det inte är motiverat för att påskynda utläkningen i majoriteten av fallen vid dessa infektioner (se bild nedan). Variationen är påtagligt stor även för andra infektionsdiagnoser, t.ex. akut infekterat nageltrång (paronyki); allt från några enstaka patienter/vårdcentral upp till 40% av patienterna fick antibiotika trots att det mycket sällan är motiverat (se bild nedan). Det betyder att majoriteten av de 2400 patienter som fått antibiotika för paronyki i Västra Götaland sannolikt inte var i behov av det.



Andel patienter med akut luftrörskatarr (bronkit) exkl KOL respektive akut bihåleinfektion som behandlats med antibiotika på respektive vårdcentral i Västra Götaland under 2023. En låg andel eftersträvas, för akut bronkit färre än 10 %. Data från PrimärvårdsKvalitet.



Andel patienter som behandlats med antibiotika för infekterat nageltrång på respektive vårdcentral i VGR under 2023. Ett måltal om färre än 5 % eftersträvas. Data från PrimärvårdsKvalitet

Det är även stora skillnader i den totala förskrivningen av antibiotika mellan vårdcentralerna. Noterbart är att genomfört förbättringsarbete under året inte står i relation till hur hög förskrivningen var året innan, varken på kommun eller vårdcentralnivå. Inte sällan har vårdcentraler med redan låg förskrivning lyckats minska sin förskrivning ytterligare medan de högförskrivande enheterna fortsatt förskriver mycket. Sammantaget visar det på behovet av fortsatta Stramainsatser för att öka följsamheten till riktlinjerna.

Strama Västra Götalands riktade insatser mot primärvården

Stramas uppgift är att kontinuerligt understödja Strama-arbetet på vårdcentralerna och verka för att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna. Jämförande statistik över enheternas förskrivning skickas ut varje kvartal med särskild återkoppling till de som ökat, men även till de som minskat, sin förskrivning påtagligt. Statistiken innefattar även återkoppling på förskrivning ställt i relation till behandlad diagnos. Utskicken fungerar som ett incitament att återkommande aktivera Strama-arbetet på enheten. Strama VG tar fram nya fiktiva patientfall samt ett nytt fallbaserat quiz med handledarmanualer och facit varje år. Dessa används inte bara i vår region utan i flera andra regioner och rekommenderas även av Sveriges kommuner och regioner (SKR) i förbättringsarbetet kopplat till "Primärvårdskvalitet".

Stramas allmänläkare bedriver uppsökande verksamhet på vårdcentralerna för att informera all personal om aktuella riktlinjer, både i form av fysiska besök och digitala möten.

Efterfrågan på utbildningsaktiviteter är stor och ter sig omätlig delvis p.g.a. hög personalomsättning, varför vi genomfört en rad utbildningar under året, varav ett stort antal numera är digitala utbildningar. Vi har fortsatt med återkommande korta lunch-webbinarier med en inbjuden specialist inom ett aktuellt ämne eftersom denna utbildningsserie har varit så uppskattad. Vid årets Stramadag för primärvård återupptog vi ett koncept från Strama VG:s första år, d.v.s. workshop för kontaktläkarna med fokus på gruppövningar och erfarenhetsutbyte. Den rönste positivt genmäle med viktiga insikter för det framtida arbetet. Även för Strama VG gav workshopen information om hur vi kan utveckla vårt arbete i primärvården.

Strama VG medverkar dessutom regelbundet vid utbildningar för ST-läkare i allmänmedicin och AT/BT-läkare samt utlandsutbildad personal verksamma i primärvården samt flera vidareutbildningar på nationell nivå i samverkan med nationella Strama. Digital kvällsutbildning för bemanningsläkare har erbjudits frekvent men tyvärr har uppslutningen inte varit särskilt god.

Några vårdcentraler i Västra Götaland har deltagit i pilotprojektet avseende kriterier för Antibiotikasmarta vårdcentraler inom ramen för Vinnova-projektet "Antibiotikasmart Sverige" som drivs av Strama nationellt i samverkan med Folkhälsomyndigheten och RISE

Vårdcentralernas lokala Strama-arbete

Strama-arbetets utformning

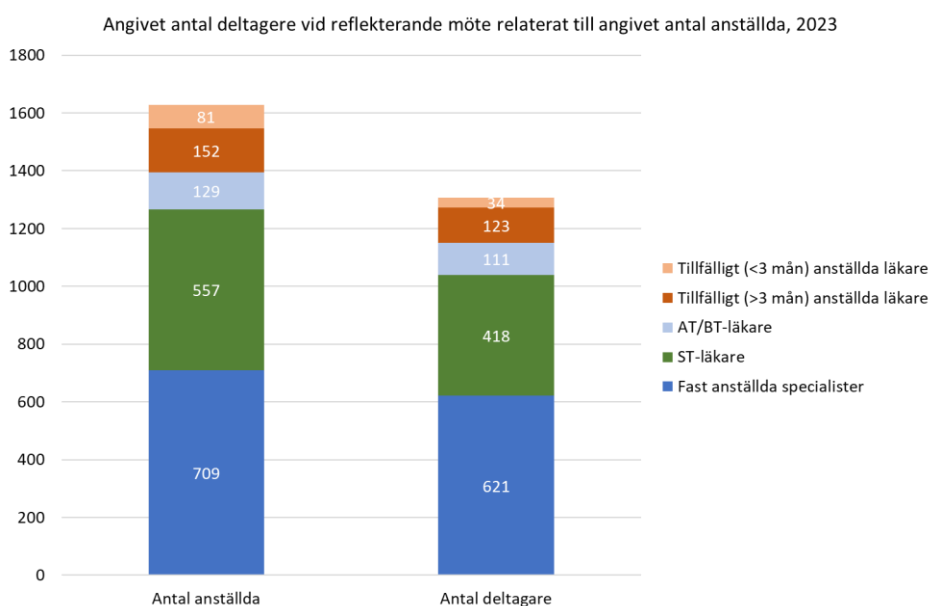
Målsättningen med det årliga "självdeklarationsarbetet" är att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna för akuta infektioner för att på så vis minska onödig förskrivning av antibiotika. Självdeklarationsarbetet bygger på att läkare och ledning på vårdcentralen samlas till ett eller flera reflekterande möten per år, där man diskuterar jämförande förskrivardata både på vårdcentral- och individuell nivå och genomför ett fallbaserat Strama quiz som ett diagnostiskt test för att identifiera områden med förbättringspotential. Därefter uppdaterade man gemensamt sina kunskaper genom patientfallsdiskussioner samt intern undervisning med valbara moment. Strama VG bistår med det underlag som behövs i de olika momenten samt handledarmanualer.

Resultatet av det reflekterande mötet samt vilka åtgärder som vidtogs för att öka följsamheten redovisas i en självdeklaration till Strama. Strama VG återkopplar till varje vårdcentral på innehållet i inkommen självdeklaration och de lokala utmaningarna.

Resultat av Stramas granskning av självdeklarationerna

Det Strama-arbete som bedrivs lokalt på vårdcentralerna, med stöd av Strama VG, är av väsentlig betydelse för att öka följsamheten till riktlinjerna. Det är därför oroande att andelen inkomna självdeklarationer under 2023 minskade till 80% (167/209) – den lägsta andelen någonsin. Sedan 2013 har andelen legat på 87% i genomsnitt.

Under 2023 har drygt 1100 läkare har deltagit i minst ett reflekterande möte på sin vårdcentral.



Olika kategorier av läkare i Västra Götalands primärvård som under 2023 deltagit i minst ett reflekterande möte om följsamhet till behandlingsriktlinjer för infektioner

Utgående från resultaten i Stramas quiz och analys av jämförande förskrivarstatistik identifierades en eller flera diagnosgrupper där behov av förbättrad följsamhet förelåg på den aktuella vårdcentralen. Med hjälp av valbara moment fokuserade man sedan sitt fortsatta arbete på denna (dessa) diagnosgrupp(er) med syfte att förbättra följsamheten. Flera vårdcentraler identifierade flera diagnosgrupper där behov att ökad följsamhet förelåg, däribland behandling av akut sinuit, bensår och paronyki.

Vårdcentralens analys av den egna förskrivningen och Strama-arbetet

Samtliga vårdcentraler betonar likt tidigare år vikten av ett ständigt och återkommande Strama-arbete och att all personal inkluderas i arbetet. Att "alla pratar samma språk" och ger kongruent information till patienterna kan inte nog betonas. Flera lyfter att alla personalkategorier behöver utbildas inom Strama-området, inte minst sjuksköterskorna, och att det vore fördelaktigt att införa Strama-sjuksköterskor som kan samverka med kontaktläkarna för att öka kunskapsnivån och förbättra handläggningen av infektionspatienter i alla led.

Strukturella skäl såsom instabil bemanning, hög personalomsättning av såväl läkare som sjuksköterskor och därmed dålig kontinuitet m.m. är en ständigt återkommande förklaring till låg följsamhet till riktlinjerna liksom omvänt vid god följsamhet. Ett stort antal besök av olistade patienter, t.ex. turister, hög andel multisyjuka patienter och hög ålder hos de listade samt hög andel av såväl listade som olistade drop-in patienter nämns ofta som förklaring till hög förskrivning. Samtidigt skapar hög tillgänglighet goda möjligheter till expektans och vid behov uppföljande återbesök inom kort så att man slipper hänvisa patienterna till jourmottagningar. Vikten av inledande triagering av sjuksköterska utgående från tydliga riktlinjer/PM betonas av flera enheter. Man bedömer att en god triagering minskar antalet "onödiga" läkarbesök för lindriga infektioner.

Arbetet med Stramas självdeklaration ses som ett bra och uppskattat tillvägagångssätt för att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna. Feedback i form av diagnoskopplade data och individuell antibiotikastatistik upplevs konkret och värdefull för att se hur man faktiskt gör, vilket kan skilja sig från hur man tror att man gör. Att all ny personal tidigt får information om behandlingsriktlinjerna samt tid att reflektera över dessa lyfts allt oftare och att det finns ett behov av ökade åtgärder riktade mot "stafettläkare" är tydligt. En tydlig Stramagenomgång vid introduktionen och möjligheter att delta i enhetens utbildningsaktiviteter ses som viktiga faktorer för att öka deras följsamhet. Det är glädjande att en hög andel av långtidsvikarierna deltog i enhetens reflekterande möte/n.

För en mer omfattande redogörelse av vårdcentralernas förslag genom åren på förbättringsåtgärder för att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna hänvisas till [Tipslistan från Stramas självdeklaration](#) på vår webbsida; vgregion.se/strama

Kontaktläkarna till Strama

Varje vårdcentral ska ha en kontaktläkare till Strama och flera av de åtgärder man önskar genomföra kräver att dessa får avsatt tid för arbetet. Flera kontaktläkare önskar mer tid för uppdraget - engagemang saknas inte. Det är således nedslående att det finns så bristande möjligheter att avsätta tid för arbetet. Nästan hälften av alla kontaktläkare har fortfarande bara 5 timmar eller mindre tid avsatt/år.